

1989 - פרשת סא"ל אילן רוזנפלד – הרשעת מפקד יחידת "שמשון"

בקשר לירי לעבר חשוד נמלט

מאת:

סגן רויתל קירז'נר, סניגורית צבאית בסניגוריה המחוזית, הסניגוריה הצבאית

רס"ן אורן ליבר, סגן הסצ"רית והסנגור המחוזי, הסניגוריה הצבאית

בשנת 1989, בעת פעילות מבצעית שהתרחשה במחנה הפליטים אל-בורייג' ברצועת עזה, נורה ונהרג פלסטיני רעול פנים. הירי בוצע על ידי קצין צעיר, מפקד אחד הצוותים בפעילות, על פי הוראה שקיבל ממפקד יחידת "שמשון" דאז, סא"ל אילן רוזנפלד. בצעד חסר תקדים, נחתם הסכם עד מדינה עם הקצין הצעיר, על מנת שיעיד כנגד מפקדו, ומפקד היחידה הועמד לדין לבדו באשמת הריגה.

רקע עובדתי

בחורף 1987 פרצה האינתיפאדה הראשונה, במהלכה התקוממו התושבים הפלסטינים ברצועת עזה וביהודה ושומרון באופן אלים והתרחשו אירועי טרור רבים כלפי ישראלים באזורים אלו וברחבי המדינה בכלל. ביום 4 באוקטובר 1989, במהלך פעילות מוסוות של יחידת "שמשון" באזור עזה, פעלו שלושה צוותים של היחידה במטרה ללכוד רעולי פנים, שהיו מעורבים במעשי הסתה ואלימות. כל זאת בהוראתו של מפקד היחידה ומייסדה, סא"ל אילן רוזנפלד.

הנוהל המחייב דאז שעניינו "עצירת אנשים עוטי תחפושת או מסיכות בנסיבות חשודות", קבע מפורשות כי ניתן ללכוד עוטי תחפושת לאחר מיצוי שלושה שלבים: קריאת אזהרה בערבית; ירי אזהרה באוויר; וירי מכוון לכיוון הרגליים. באותו נוהל נקבע במפורש שאין לירות לעבר פלג הגוף העליון של החשוד לצורך המעצר. נוהל זה על מגבלותיו, לא חל על מצב מסכן חיים.

בזמן הפעילות זיהה הצוות הראשון שלושה רעולי פנים חמושים באלות שכותבים סיסמאות על קירות הבתים. הם הודיעו זאת לצוות השני שהגיע למקום, ואחד מחייליו ביצע "נוהל מעצר חשוד" כלפי אחד מרעולי הפנים. הנוהל כלל קריאת אזהרה; ירי באוויר ולבסוף ירי לכיוון רגלי החשוד. רעול הפנים נפגע ברגלו, אך המשיך במנוסה, ואז נכנס לפעולה הצוות השלישי, בפקודו של סגן שחר קנין. סגן קנין ביצע נוהל מעצר חשוד כלפי רעול הפנים שכלל ארבעה שלבים: קריאת אזהרה בערבית; ירי באוויר; ירי של שלושה כדורים לעבר רגליו; ולבסוף ירי לעבר גבו ומרכז הגוף. רעול הפנים, מאהר מוחמד דרוויש אל-קאדמה, נפגע מהירי, פונה מהמקום לקבלת טיפול רפואי, ובהמשך נקבע מותו.

כשנה וחצי לאחר הפעולה המדוברת, הוגש כתב אישום בגין עבירת הריגה כנגד סגן קנין, הקצין היורה, וסא"ל רוזנפלד, מפקד היחידה. בהמשך, בצעד חריג, חתם סגן קנין על הסכם עד מדינה במסגרתו בוטל כתב האישום נגדו והעיד נגד מפקדו. בחקירותיו במצ"ח ובעדותו בבית הדין, טען סגן קנין, כי קיבל הוראה מפורשת מסא"ל רוזנפלד, לפיה במצבים בהם רעול פנים נמלט ורוצים לפעול להפסיק את המנוסה - יש לפעול "בשלב רביעי" כחלק מנוהל מעצר חשוד, במהלכו "יורים על מנת לפגוע".

בדיון בבית הדין הצבאי המיוחד, כפר סא"ל רוזנפלד בכתב האישום, וטען כי מעולם לא אושרה על ידו אף הוראה שעניינה ירי לעבר פלג גופו העליון של רעול פנים בורח. בדיון העידו קצינים רבים מהיחידה וביניהם סגן קנין, שהפך לעד המרכזי בפרשה. סגן קנין אישר כי אכן תידרך את אנשי הצוות שלו לפעול ברוח הנחיותיו של מפקד היחידה, וכי הסיבה היחידה לכך שירה ברעול הפנים הייתה ההוראה לאותו "שלב רביעי". חיילי הצוות של סגן קנין אישרו בעדויותיהם כי תודרכו על ידו לבצע נוהל מעצר חשוד הכולל "שלב רביעי". עדותו של מפקד צוות נוסף, סגן רועי לשם, תמכה בדבריו של סגן קנין.

סנגוריו של סא"ל רוזנפלד, אשר ייצגו אותו מטעם הסנגוריה הצבאית, טענו כי אמנם בעת חקירתו במצ"ח, לקח אחריות על המעשים וגיבה את סגן קנין, אולם עשה זאת לנוכח 'רוח המפקד', על אף שלא אישר הוראה זו. ההגנה טענה, כי סגן קנין מסר עדות שקר בבית הדין; הציגה טענות שמערערות את מהימנותו; וטענה כי אם התקיים "שלב רביעי" שכזה, הוא התקיים על דעתו של סגן קנין וכי גישתו הכללית של סא"ל רוזנפלד היא שיש להימנע, עד כמה שניתן, משימוש בנשק במצבים בהם הדבר אפשרי.

בית הדין הצבאי המיוחד דחה את טענות ההגנה בדבר מהימנותו של סגן קנין, ושוכנע מעבר לכל ספק סביר כי סא"ל רוזנפלד נתן את ההוראה לקיום "השלב הרביעי". אולם, בית הדין קיבל את טענות הסנגורים באשר להעדר קשר הכרחי בין ההוראה לקיום "השלב הרביעי" לבין מותו של אל-קאדמה. בית הדין ציין, כי לא שוכנע שקיים קשר סיבתי בין הוראתו של סא"ל רוזנפלד, לבין הירי של סגן קנין שגרם למותו של אל-קאדמה, וכי בהחלט ייתכן, ואף סביר, שהכדור שירה סגן קנין, בעת השלב השלישי והמותר, היה זה שגרם למותו.

בסופו של דבר קבע בית הדין, כי ישנו ספק באשר למודעות שהייתה לסא"ל רוזנפלד לדבריו. בית הדין שוכנע כי הסקתו של סגן קנין שהוראתו של סא"ל רוזנפלד, "לירות על מנת לפגוע", מהווה שלב רביעי בנוהל מעצר חשוד היא סבירה בנסיבות העניין, אך קיים ספק סביר שסא"ל רוזנפלד עצמו היה מודע לכך שמשמעות דבריו תתפרש כשלב נוסף בנוהל.

כותרת כתבה של עיתון מעריב מיום 8 ביולי 1992, בדבר הרשעתו של סא"ל רוזנפלד

נוכח העובדה כי לא הוכח קיומו של הקשר הסיבתי, בין ההוראה של סא"ל רוזנפלד לבין מותו של אל-קאדמה, הנדרש בעבירת ההריגה, ועקב הקביעה כי סא"ל רוזנפלד לא היה מודע למשמעות דבריו – הוא הורשע בעבירה של התרשלות במילוי תפקיד ונגזר עליו עונש מאסר מותנה למשך חודש.

הן התביעה והן ההגנה ערערו על הכרעת הדין וגזר הדין. בערעור, קבע בית הדין הצבאי לערעורים, כי נוכח עדותו של סא"ל רוזנפלד בבית הדין המחוזי וחקירותיו במצ"ח, **הספק שעליו הצביעו שופטי בית דין המחוזי לא יכול להיחשב בתור "ספק סביר"**. נוכח זאת, הרשיע בית הדין הצבאי לערעורים את סא"ל רוזנפלד בעבירה של **חריגה מסמכות עד כדי סיכון חיים ובריאות**.

בנימוקי ההחלטה, ציין בית הדין הצבאי לערעורים כי בעצם הוספת השלב הנוסף להוראות הפתיחה באש, **חרג סא"ל רוזנפלד מהסמכות שניתנה לו**, ונטל סמכות הקנויה בידי הדרג העליון בצה"ל או מי שהוסמך לכך על ידו. לעניין היסוד הנפשי, הרי שעל החריגה מסמכות להיעשות ביודעין, כלומר נדרש להוכיח שהקצין ידע, כי בפועל הסמכות אינה מוקנית לו. בית הדין הצבאי לערעורים קבע, כי משהוכחה מודעתו של סא"ל רוזנפלד למשמעות הוראתו, הוכח גם קיומו של היסוד הנפשי בעבירה.

בעקבות הרשעתו בעבירה חמורה יותר, ומשפסק בית הדין לערעורים כי אין ספק כי סא"ל רוזנפלד נתן את ההוראה המדוברת שהייתה זו שגרמה לסגן קנין לירות ברעול הפנים, והיה מודע באופן מלא למשמעותה, נגזרו עליו עונש מאסר מותנה למשך חודש **והוא הורד לדרגת רס"ן**. את החלטתו, נימק בית הדין הצבאי בכך שבנסיבות העניין, ההורדה בדרגה מתבקשת לנוכח המסר הברור לפיו חריגה מהוראות הפתיחה באש, שלא נעשית בסמכות, תגרוור תגובה עונשית חריפה.

בארץ

"לדר"פוס לקח שמונה שנים להוכיח את חפותו, לי "קח פחות"

מפקדה לשעבר של יחידת שמשון הורד בדרגה מסא"ל לרס"ן ■ בית הדין הצבאי לערעורים קבע, שהקצין נתן הוראה בלתי חוקית לירות אל גופם של רעולי פנים נמלטים

מאת הדס מנור

מפקדה לשעבר של יחידת שמשון, קצין בריגת סא"ל, הורשע אתמול בבית הדין הצבאי לערעורים בחריגה מסמכות עד כדי סיכון חיים ובריאות.

קטלני כלהט הארועים, עקב היסחפות בש"טח לתגובה בלתי שקולה. במקרה שלפניו נגזר מרובר במתן הוראה בלתי חוקית תוך הפעלת שיקול דעת קריטי.

בערעור ביקש התובע, עו"ד רוזן שפירא, להחמיר בעונש, ואילו הסניגור, עו"ד שלומי ציפורי, ביקש לזכותו. השופטים קבעו, כי אין כל ספק שהנאשם הבין היטב את משמעות הוראתו. אולם, ההחלטה

כותרת מכתבה של עיתון "מעריב" מיום 27 בנובמבר 1992 על החלטת בית הדין לערעורים

חשיבות הפרשה

האמירה של בית הדין הצבאי לערעורים שעלתה מן הפרשה הייתה חד-משמעית - אין להקל ראש בכל הנוגע להוראות פתיחה באש, המשליכות באופן ישיר על חיי אדם. בעקבות הפרשה, חודדה חשיבותה של האחריות למתן הוראות פתיחה באש, ככזו המוטלת על הדרג העליון בצה"ל, או בידי מי שהוסמך לכך על ידו. כיום, אין להעלות על הדעת כי מפקד שלא קיבל הסמכה מפורשת לכך, יהיה רשאי להוסיף או לשנות הוראות של מתן ירי, במקום שבו קיים איסור מפורש לכך.

מדוע בחרנו בנושא?

בתיקים העוסקים בפעילות מבצעית, קיימת מורכבות, בין היתר כשמדובר רבות בקצינים וחיילים מוערכים מן המעלה הראשונה, הניצבים בפני בית הדין, לרוב לראשונה בחייהם. החבל הדק בין אחריות פיקודית לאחריות פלילית, יכול להיות קשה להבנה עבור מי שרואה עצמו קודם כל כלוחם הממלא משימות מבצעיות למען בטחון המולדת עת שהוא נאלץ לעמוד לדין בגין פעילותו המבצעית.

חלק מעבודת הסניגוריה הוא לגשר בין התחום המשפטי לבין התחום הפיקודי בעבור המפקד ולעזור לו להתמודד עם האשמה הפלילית שמוטלת עליו. הידיעה שסניגורים צבאיים, ותיקים וצעירים, מייצגים באופן קבוע ולאורך שנים רבות אנשי קבע בכירים ביחידות הלוחמות המוערכות ביותר בצה"ל, ומסייעים להם בהמשך דרכם בשירות, מחדדת את משמעות תפקיד הסניגור הצבאי והאחריות הרבה המוטלת עליו.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- מ/2/91 התצ"ר נ' סא"ל אילן רוזנפלד (לא פורסם, 7.7.1992);
- ע/136/92 סא"ל אילן רוזנפלד נ' התצ"ר (לא פורסם, 26.11.1992);
- שלומי ציפורי "צדק מסוערב", תל אביב-אגם, התשס"ד-2004;
- עיתון העיר, "חברים מספרים על שמשון", מיום 13 במרץ 1992.